

■ Nemzeti kiscgazdák: lépéselőnyben?

Kenyérben a kovász

A múlt héten a Victor Hugo utcai székházban sajtóértekezletet tartott a szegedi székhelyű Nemzeti Kiscgazda és Polgári Párt elnöksége. Dr. Szeghő István elnök, dr. Boross Imre főtitkár és dr. Lévy Endre pártfőigéző ismertette a vezetőségi ülés határozatait, és válaszolt az újságírók kérdéseire. Idézünk a határozatokból: „...az egyes kiscgazdapártok és csoportok részéről kedvező fogadtatásra talált a legszélesebb kiscgazda egység létrehozására irányuló nemzeti kiscgazdapárti kezdeményezés. A pártvezetők a különböző kiscgazda csoportosulásokkal puhatólózó tárgyalásokat folytattak... idősebb javaslatot tenni egy kiscgazda egyeztető bizottság, vagy kerekasztal létrehozására, melyben valamennyi kiscgazdapárt képviselői jelen lehetnének. Ez lenne hivatott egy kiscgazda szövetség, vagy a végleges kiscgazdaegység létrehozására... legkésőbb a választásokat megelőző nyolc hónappal”. A pártvezetés egyúttal megvizsgálta a kárpótlási törvény 24. §-ával kapcsolatos alkotmánybíróági döntést követően kialakult helyzetet. Megállapítják: bár a párt a reprivatizáció elkötelezettje, az adott helyzetben a 24. § alkotmányos sértő voltát csak úgy látja kiküszöbölhetőnek, ha egymillió forintos kárpótlásig a nem földtulajdonosok is a degreszivitást kiküszöbölő olyan kárpótlási utalványban részesülhetnek, amelynek korlátozott lenne a felhasználhatósága – ezért az utalványért a privatizáció során állami vagyonrészt vásárolhatnak.

A fenti sorokban bemutatott határozatokat valamennyi kiscgazdaszervezetnek eljuttatták. Ami a nemzeti kiscgazdák egyetemesrekrévéseit illeti, úgy tűnik, e párt vezetői politikai tisztaságukat megőrizték az elmúlt három évben; a hatalmi kiszorításban nem vettek részt, s bár az első szakadár csoportot ők alkották, az immár öt (!)

kiscgazdapárt között közvetítői szerepet vállalhatnak. Megtudtuk: már novemberben megtették egység-ügyben első lépéseiket; kerekasztal mellé ültek a többi kiscgazdaszervezet és párt képviselőivel. Úgy látják, a jelenlegi magyar belpolitikai palettán a mérsékelt jobb oldalon vákuum keletkezett; az FKGP múltja és történelmi szerepe a szélsőségektől mentes politizálásra jogosítja fel őket, ily módon betöltik ezen légtüres teret. A széttagoaltságot meg tudnák fordítani, s a nemzeti kiscgazdák meggyőződése, hogy a másik négy politikai csoportosulás képviselői is felismerik ezt a lehetőséget. Nagy úr a politikai kényszer, illik engedelmessékedni neki. Tárgyalnak már Németh Bélával, Horváth Lászlóval, magával Torgyán Józseffel, sőt az MDF-ből kilépő Nagyatádi Szabó István dédunokával, Markó Istvánnal is. Mostani felhívásuk eredményeként remélik, hogy az óriási viták ellenére a többi kiscgazdátárs belátja, hogy az egyetlen járható út az egyeztető bizottság, vagy kerekasztal létrehozása.

A nemzeti kiscgazdák szerint egy párt, melynek a hagyományai 1908-tól datálódhatnak, nem indulhat a jelenlegi állapotban a választásokon. Meg kell, hogy szólítsák az apatikus politikai réteget: a hallgatag többségből a polgárságot is. Bár nem szerepelnek látványosan a közéletben, az ország öt megyéjében két-három ezer taggal számolnak, s Budapest IX., X., XII. és XVIII. kerületében, valamint Pest megyében is alakulóban a szervezetük. A róluk szóló legkicsinyülő nyilatkozatok ellenére három éven át nem fogyott a tagságuk, s a budapesti térhódítással eredményes offenzívába kezdtek.

Pataki Sándor

■ Egy személyes kérdés: mit csinált fél évszázada?

– 1943 márciusában?

■ Igen, amikor híre kelt, hogy a magyar csapatok megsemmisültek a Don-kanyarban.

– Péccett voltam, készültem az érettségire. Mint a Magyar Királyi Zrínyi Miklós Honvéd Középiskolai Nevelőintézet végzős növendéke.

■ Mit tudott akkoriban Sztálingrádról és a Don melletti harcokról?

– Úgyszólván minden lényegeset. Osztálytársaim közül ugyanis többnek az édesapja magas rangban szolgált a fronton. Vagy itthon, a hátszágban. Hadd említek két mozzanatot. Az egyik: az a fiú volt a legjobb barátom és padtársam, akinek az édesapja, Kádár Gyula vezérkari ezredes nem sokkal később a katonai kémelhárítás főnökeként tűnt fel. A másik mozzanatot: magát Jány Gusztávot, a Donnál állomásozó magyar hadsereg parancsnokát is személyesen ismertem. Amikor még élt, szintén katonatiszt édesapám, a Ludovikán harcászatot tanított, Jány parancsnoklása alatt.

■ De most 1943 márciusában vagyunk: szállingóznak a hírek Jány Gusztáv hadseregének pusztulásáról.

– A tragédiát az idő tájt igyekeztek agyonhallgatni. Akkor született meg bennem az a gondolat, hogy ennek a disznóságnak egyszer a végére kellene járni.

■ Ott, a katonai középiskolában sejtették a növendékek, hogy kint a fronton valami jóvátehetetlen történet?

– Hogy ki mit sejtett, azt nem tudhatom. Csak azt, hogy megfordult a fejemben: ezt a háborút elvesztettük.

■ Tapasztalatai szerint 1943 elején a hazai közvéleményben mennyire tudatosodott, hogy a Don-kanyarban nemcsak a második magyar hadsereg zilálódott szét, hanem az ország jövője is ketségesse vált.

– Semennyire. Az emberek nem vették tudomásul a háború tényét. Becsukták a szemüket, befogták a füllüket, a pár éve tovatűnt békében próbáltak élni. S mert hallottak valamit harangozni Kállay Miklós miniszterelnök „hintapolitikájáról”, legföljebb azt latolgatták, hogy talán mégis sikerül megúszni az egyébként sem létező háborút.

■ Ötven éve történt

„Ezt a hadsereget elvesztettük” Nemeskürty István a Don-kanyarról

„Ijesztő öncsalás tanúi vagyunk” – mondta 1991 karácsonján, egy interjúban a neves író és történész, a Requiem egy hadseregért sokat támadott, de mostanában egyre méltányoltabb szerzője. A Don-kanyarban elpusztult honvédek öt kiadást megélt krónikása mégis úgy érzi, hogy nincs divatban. „Talán azért sem – fűzi hozzá a nemrégiben tartalékos alezredessé előléptetett Nemeskürty István –, mert felfigyeltem egy veszélyes jelenségre. Nevezetesen, hogy a második magyar hadsereg kapcsán nem annyira a vértanúk elsratásáról és a tanulságok kendőzetlen elemzéséről van szó, hanem a még élő főkatonák öngazolásáról... A százezer áldozatról alig esik szó.” Hát most essék.

■ Az adatok nagyon különböznek, ám aligha tévedünk, ha úgy fogalmazzunk, hogy a második magyar hadsereg kétszázezer katonájából 1943 áprilisában májusában csak negyven-ezer került haza. Van egy vélekedés, amely szerint a korabeli magyar kormány-nak tulajdonképpen „jól jött” a honvédsereg veresége – a százvalahányezer katonai áldozata mentesítette az akkori Magyarországot a tíz-hárommillió lakosát az aktív hadviselésétől.

– Ezt csak olyan ember mondhatta, aki 1945 után nőtt fel.

■ Megrovóan néz rám, holott az iménti mondatot nem én találtam ki; egy neves hadtörténészről való.

– Neki üzenem a következőket. Egy: a magyar vezető köröknek kimondottan lelkifurdalásuk volt a fronton lévő hadsereg miatt. Még akkor is, ha erről nem beszéltek a nyilvánosság előtt. Kettő: kétségbeeséssel töltötte el őket az a tudat, hogy az elesett vagy fogásba került százvalahányezer magyar honvéd milyen jól jött volna a Kárpátok vonalán az orosz hadsereg ellen. Vagy éppenséggel a román csapatok ellen. 1978-ban jelent meg Andorka Rudolf nyugalmazott tábornok naplója, az egyik korabeli bejegyzés szerint 1943 elején azt mondta Szombathegyi Ferenc vezérkari főnök: „Ezt a hadsereget elvesztettük.”

■ Tagjai, a magyar határtól ezeröttszáz kilométerre harcoló honvédek hősök voltak vagy áldozatok?

– Hamis kérdésre csak hamis választ lehet adni.

■ Mindazonáltal erről a kérdéstről vitatkoznak a kutatók és az újságírók idestova két évtizede, az ön könyvének megjelenése óta.

– Szerintem a második magyar hadsereg igenis áldozat volt. Tagjai között akadtak, persze, hősök is, akik igyekeztek megmenteni a rájuk bízott embereket.

■ Stomm Marcell gróf, a harmadik hadtest parancsnoka szokatlan lépésre szánta el magát: amikor értekezett, hogy a harc kilátástalan, feloszlatta a hadtestet. Csak az olvasó kedvéért idézem híres mondatát: „Kénytelen vagyok mindenkinek saját belátására bízni jövődjét, mivel élelmet, lőszert és végrehajtható feladatot adni nem tudok.”

– Igazat adok neki. Végül is a háború nem receptkönyv. Nem hiszem, hogy az adott esetben mást lehetett volna tenni.

■ Hős volt Stomm altábornagy vagy áldozat?

– Abban, hogy a hazatérése után halálra ítélték, közrejátszott az is, hogy a fogásában összeveszett Rákossal. De azt is tudni érdemes, hogy az oroszok nem engedték kivégezni.

■ És Jány vezérezredes? Őt minek tartja? Végére is hírhedt parancsában becs-

telenséggel vádolta a második magyar hadsereget.

– Jány Gusztáv sorsa tipikusan magyar sors. Bár nem vitatható, hogy parancsnoki mulasztásai miatt felelőssé tehető a rábizott katonák pusztulásáért, de hogy 1945 után egy komédia keretében ítélik halálra és agyon is lökik, az ízléstelen volt.

■ Ízléstelen? Furcsa kifejezés egy kivégzett főtiszt esetében.

– Vállalom. A hadbíróság ugyanis sok mindent nem vett figyelembe. Azt például, hogy Jány vezérezredesnek lelkifurdalása volt. Belátom, hogy ez nem katonai erény, de azért jött haza Bajorországból, hogy megnyugtassa a lelkiismeretét. Üriember volt, aki vállalta tetteinek következményeit. Kár, hogy ezt nem méltányolta a bíróság.

■ Miért nem?

– A közvéleménynek szűke- sege volt egy bűnbakra.

■ Hősnek tartja tehát Jányt vagy áldozatnak?

– Ha már mindenáron ezekben a kategóriákban gondolkodik, akkor Jány Gusztávot hibáztatom a második magyar hadsereg pusztulásáért. Halálát azonban maga választotta, ezért tragikus hősnak tartom.

■ Hogyan éli meg, hogy negyedszázaddal a Requiem egy hadseregért megrássa és több mint húsz évvel a megjelenése után kormány-politika szintjére emelkedett a második magyar hadsereg kedvező megítélése?

– Nem érzek elégtételt.

■ Miért nem?

– Azért, mert az alaptétel változatlan. A régi és a mostani rendszerben is az a kiindulópont, hogy amit a magyar honvédek műveltek a Don-kanyarban, az kommunizmus elleni kereszteshadjárat volt. A különbség „csak” az, hogy régebben helytelenítették ezt, most viszont dicséret hangszílyal emlegetik. Úgy vélem, egyik felfogás sem kedvez a tárgyilagos megítélésnek.

Zöldi László

■ Vita Szeged jövőjéről 23.

A Bábel Kör véleménye

A Bábel Kör, a fiatal szegedi építészek egyesülete meg-tisztelő felkérést kapott Szeged hosszú távú városfejlesztési koncepciójának véleményezésére. Ennek a felkérésnek örömmel teszünk eleget.

rendezési tervben megjelenő szigorú övezeti, területfelhasználási kategóriák szerinti merev lehatárolás, mert a területi izoláció továbbélése nap-szakonként kihalt városrészeket, a városon belüli közlekedési távolságok növekedését, rosszul ellátott településrészeket eredményez. Tudatos város-politikával el kell érni, hogy a városi élet nyüzsgését megjelenítő valódi alközpontok alakuljanak ki, egyenletesebben elosztva a városi funkciókat. A fejlesztő töké ilyen irányú letelepedését kedvezményekkel támogatva lehet elérni.

A fentiek szellemében nem feltétlenül jó megoldás a jelentkező városfejlesztő töké egy helyre koncentrációja. Ehelyett jó irányba kell Szegedre telepíteni nem elriasztva, oly módon, hogy a megvalósulás organikusan, illetve ezt köz-elítve illeszkedjen:

- a térségi környezethez, ezen belül a lakókörnyezethez,
- a már elhatárolt dönté-

sekhez, a város által finanszírozott tervekhez és elgondolásokhoz.

Kimaradt a koncepcióból egy nagyon fontos problémakör. A város térségi növekedése (horizontális terjeszkedés) szükségképpen a környezet rovására történik. Az élővilág és a föld védelme hosszú távú társadalmi érdek. Ugyanakkor a terjeszkedés szükségszerűen drága megoldás (infrastruktúra kiépítése, tömegközlekedés biztosítása stb.), és „falusi” életmódot jelent a sokszínű városi életvitel helyett. A szegedi „kertvárosok” nem igazi kertvárosok, mert nem tartalmaznak városi funkciókat. Ez nem véletlen, mert e funkciók a tömö-rebb, intenzívebb területekre települnek. Meggyőződésünk,

hogy a lakótelepnek rossz alternatívája a „zöldmezős” kertváros.

Összefoglalva: a jövőben a belterületen belüli lakóterületi tartalékok kihasználását kell előnyben részesíteni, addig tiltani a külterület ilyen irányú felhasználását. Erre több lehetőség van (vertikális irányú terjeszkedés számszám-növeléssel, spontán zártosítás a hagyományos városfejlődés szerint, belterületi határon belül kijelölés, de még végre nem hajtott lakóterületfejlesztések: mely tömbbelső feltárása több városrészben stb.). A lakóterület-fejlesztéshez hasonlóan a „zöldmezős” beruházások – melyek rövid távon olcsó megoldások, és a könnyebben járható utat jelenthetik – tiltását,

vagy szigorú kontrollját kell célul tűzni. (Mezőgazdasági árutermeléshez kapcsolódás, illetve az ÁRT-ben kijelölt telepítés esetén lehet engedélyezni.) Először a belterületen már kijelölt városfejlesztési akciók, tömbrehabilitációk megvalósítása, városi foghíjak beépítése kapjon prioritást a külterület felhasználásával szemben.

A koncepcióban általánosan leírtnál többet érdemel az épített környezet, az építészeti kultúra ügye. A jövőben el kell érni, hogy a környezetünkhöz nem illeszkedő extravagáns vagy középszerű képviselő épületek ne létesüljenek. Támogatni kell ezzel szemben a kontinuitást képviselő, Szeged építészeti hagyományaiból eredező épületek megjelenését (nyilvánosság előtti bemutatás saj-tóban, időszaki kiállítás, esetleg díjalapítás). Készüljön városrészenként épületkataszter, amely rögzíti és bővíti Szeged helyi védelemre alkalmas épületeit, épületegyütteseit, dokumentálja az értékes, sokszor pusztulásra ítélt építészeti részleteket (kapuzatok, ablakok, oromzatok stb.).

Mint szegedi polgárok, kí-

vánatosnak tartanánk az egészségügyi ellátás színvonalának emelését, humanizálását. (Az Európában ismert új intézmények létrehozása: különleges szülőotthonok, különleges gyógyászati intézmények stb.)

Támogatjuk a hiányzó műszaki, művészeti felsőoktatás megvalósítását az Universitas Szegediensis keretében. Túl azon, hogy az egyetemes képzés szerves része a műszaki és a vizuális kultúra, számos érv szól még emellett. (Várható, hogy a régióban Szegedre koncentrálnak a műszaki szakterület, a térségfejlesztési feladatok bővülnek, a határon túli hallgatók képzése fontossá válik.)

A közép- és alapfokú oktatás területén javasoljuk a regionális szerepű speciális képzést nyújtó iskolák támogatását (tehetséggondozó iskolák, nép-főiskolák, művészeti iskolák stb.).

Bábel Kör

építészegyesület:

Darvas Imre, Kiss

Ágoston, Kószóné Bartók

Erika, Nagy Imre, Szilágyi

Ferenc, Valkony Károly